

E-Algoritme (ABCDE)

Medicin

Når du er på vagt som sygeplejeviker, vil du ofte blive konfronteret med patientens medicin. Selvom du som udgangspunkt ikke må give patienten medicin, vil du måske blive bedt om at give patienten nogle tabletter, som sygeplejersken har hældt op. Du vil også skulle observere og pleje patienter, der er i gang med en behandling. Derfor er det vigtigt at have en overordnet viden om medicin.

Når du har læst dette kapitel, skal du have en grundlæggende forståelse for virkemåder og bivirkninger ved medicin.

Du skal

- kunne kende forskel på forskellige administrationsmåder af medicin
- kende sygeplejevikarens ansvar og kompetencer i forbindelse med medicingivning.

Basisviden om medicin

Medicin ordineres af læger. Medicin gives enten som fast dosis til bestemte tider eller som p.n. medicin, hvilket betyder »efter behov« (p.n. = pro necessitate).

Nøgleord

Medicinordination

En læges beslutning om at behandle en patient med medicin.

Medicingivning

Plejepersonalets afmåling, omdeling og hjælp til indtagelse af medicin samt den fornødne observation af patienten.

Plejepersonale

I forbindelse med medicingivning defineres plejepersonale som personer, der ikke er læger, men som deltager i behandling og pleje af patienten.

Selvadministration af medicin

Patienten har selv ansvaret for at tage sin medicin.

Cave

Ordet cave stammer fra latin, og betyder *vogt dig eller undgå*, og er et medicinsk fagudtryk for lægemidler eller andet (fx penicillin, nødder, m.m.) som en patient ikke bør få, typisk på grund af allergi.

Instruks

En forskrift for, hvordan man forholder sig i en bestemt situation, og hvilke procedurer der skal følges.

Delegation

Overdragelse af en opgave til en anden person.

Medicins virkning

Inden medicin kan sælges i Danmark, skal det godkendes. Til en godkendelse hører en dokumentation for virkningen og eventuelle bivirkninger. Dette er i modsætning til kosttilskud og levnedsmidler, der ikke kræver dokumentation.

Medicin består ofte af meget kraftigt virkende stoffer, hvilket medfører, at de i de forkerte doser er giftige.

Noget medicin kræver en recept (receptpligtig), andet kan købes frit (håndkøbsmedicin), men selv håndkøbsmedicin kan i for store doser (overdosis) være dødeligt.

Medicin skal tages efter de forskrifter, lægen har givet. Noget medicin skal indtages regelmæssigt med lige store intervaller, anden medicin kræver medicinfri perioder. Noget medicin skal tages til måltiderne, andet skal tages før måltiderne. Men det vil alt sammen fremgå af den brugsanvisning, der følger med den receptpligtige medicin.

Bivirkninger

Bivirkninger vil sige skadelige eller utilsigtede virkninger af medicinen ved normal dosering. Al medicin har bivirkninger, men i langt de fleste tilfælde drejer det sig om lette, forbigående bivirkninger, som kun viser sig hos et mindre antal brugere.

Vær opmærksom på at både håndkøbsmedicin og naturmedicin også kan give bivirkninger. Bivirkninger kan inddeles på talrige måder. En måde at inddele på er inddeling i type A og B.

Type A

Type A-reaktioner opstår på samme måde som medicinens virkning – man kan sige som en følge heraf. De er hyppige, og ofte kender man til dem på forhånd.

Type A-reaktioner er afhængige af dosis og vil oftest kunne lindres eller undgås ved at nedsætte dosis. Eksempler på type A-reaktioner er hjertebanken, hvis en person med astma tager for meget anfaldsmedicin. Eller personer med gigt, som får mavesår af medicinen. Type A-reaktioner er sjældent alvorlige.

Type B

Ved type B-reaktioner er der ingen sammenhæng mellem den måde, hvorpå medicinen virker, og bivirkningerne. Type B-reaktioner kræver særlige egenskaber hos personen for at kunne opstå. Typiske eksempler er allergiske reaktioner. Type B-reaktioner er uforudsigelige, uafhængige af mængde og ofte mere alvorlige end type A-reaktionerne.

Hvis patienten klager over pludseligt opstået ubehag i forbindelse med medicinindtag, er det derfor vigtigt, at du rapporterer dine observationer videre til sygeplejersken.

Administrationsformer og virkning

Effekten af medicin har principielt set to virkeområder, systemisk eller lokalt.

Systemisk virkende

Via blodet bringes lægemidlet til det sted i kroppen, hvor det skal yde sin effekt. På grund af transporten rundt med blodet vil stoffet også påvirke resten af kroppen.

Systemisk virkende præparater kan for eksempel administreres:

- peroralt = gives gennem munden eller via ventrikelsonde, kan fx være tabletter, mikstur, kapsler eller flydende
- parenteralt = givet uden om tarmen, for eksempel intravenøst (i.v.),
- injektioner = intramuskulært (i.m.) eller subcutant (s.c.)
- sublingualt = lægges under tungen
- inhalationer = gennem slimhinden i luftveje (kan både virke lokalt og systemisk)
- rektalt = stikpille (suppositorier) givet i rektum, hvor de hurtigt optages gennem slimhinden

- Infusioner = div væsker kan indeholde medicin (se kap. om dette)

Lokalt virkende

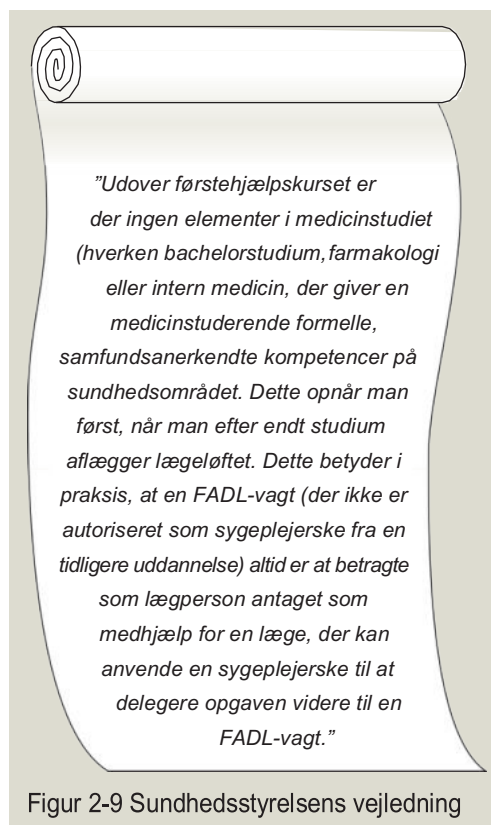
- cremer og salver, påsmøres huden eller evt. øjensalve, der lægges langs nederste øjenlågs kant
- guttae = dråber, fx øjen-, øre eller næsedråber
- vaginal medicin (tabletter eller suppositorier) til indføring i skeden
- plaster = påsættes huden, kan både have lokal og systemisk virkning

Sygeplejevikarens ansvar og kompetence i relation til medicin

Kvalifikationer og lovgivning

Sundhedsstyrelsen har i vejledning om medicinadministration mv. fastlagt nedenstående.

Du er således i forhold til lovgivningen fuldstændig ligestillet med andre ikke-sundhedsuddannede personer, der ansættes som medhjælp.

Instruktion

Som udgangspunkt er det ikke tilladt for en sygeplejekar at administrere medicin. I visse tilfælde kan der gives tilladelse, dog gives den af ansvarshavende læge og du skal have skriftlig dokumentation for uddelegeringen .

Har du skriftlig tilladelse, skal du være opmærksom på at du skal have udleveret instruks. Lægen skal afpasse instruktioner nøje til dit behov for faglig vejledning. Instruktion skal indeholde information om ventet effekt og mulige bivirkninger, herunder hvordan der skal observeres for disse virkninger. Hvis du som sygeplejekar ikke mener dig i stand til at varetage opgaven forsvarligt eller kunne observere patienten tilstrækkeligt, skal du frasige dig opgaven.

Ansvar

Både autoriserede og ikke-autoriserede plejepersoner har et selvstændigt ansvar for deres virke som lægens medhjælp. Plejepersonale skal bl.a. meddele lægen relevante observationer.

Således forudsættes altså kendskab til, hvilke observationer der kunne være relevante i situationen. Du skal sikre dig, at ordinationen er præcist forstået og afklare eventuelle uoverensstemmelser. Hvis du ikke opfatter ordinationen entydigt, mener der er fejl i ordinationen eller ikke mener dig i stand til at varetage medicingivning eller observation af patienten tilstrækkeligt, skal du frasige dig opgaven.

Håndkøbsmedicin og alternativ medicin

Disse typer medicin er ikke underlagt lovmæssige bestemmelser, ligesom receptpligtig medicin er det. Dette betyder, at enhver må behandle syge mennesker med disse former for medicin. På et sygehus er du som plejepersonale dog underlagt ledelsens instruks, hvilket i praksis betyder, at også anvendelse af håndkøbsmedicin er underlagt lægens ordination.. Som plejeperson kan du dog altid hente lægelig vurdering af, hvorvidt den alternative medicin må skønnes at kunne påvirke den øvrige behandling af patienten.

Observationer

Som sygeplejeviker skal du i rapporten sikre dig, hvilke forhold vedrørende patientens medicin der er relevant for dine observationer og din pleje af patienten.

- Får patienten medicin, der kan give svære bivirkninger? Skal der evt. observeres for disse, og hvornår skal sygeplejersken informeres?
- Har patienten p.n. medicin, hvor du kunne komme til at spille en rolle i forbindelse med rapportering til sygeplejersken ved forværring af symptomer?
- Skal du være opmærksom på, hvornår patienten spiser i relation til medicinering?
- Hvis patienten kaster op kort efter medicinindtag, skal sygeplejersken så kontaktes mhp. ny medicin?

Afklar disse forhold, inden du begynder din vagt, men husk også at spørge undervejs, hvis du kommer i tvivl – det er bedre at spørge en gang for meget end en gang for lidt ...

Opsamling

- Medicin gives enten som fast dosis til bestemte tider eller som p.n. medicin.
- Type B-reaktioner er uforudsigelige, uafhængige af mængde og ofte mere alvorlige end type A-reaktionerne.
- Medicin kan virke systemisk eller lokalt.
- Det er dit ansvar at sikre dig, hvilke forhold vedrørende patientens medicin der er relevant for dine observationer og din pleje.

Check-spørgsmål

- Hvad er dine kompetencer i forbindelse med medicingivning?
- Giv eksempler på de to forskellige typer af bivirkninger! Hvordan vil du reagere, hvis din patient får disse bivirkninger?
- Hvem kan give dig instruktion i at give patienten medicin?
- Hvad skal du observere i forbindelse med medicingivning?